

ד ת ש ב ע

בס"ד

פרשת לך לך, תשע"ח, מספר 1242

לך לך - לך להנאתך יאיר ברקאי

ייעודו כמאמין בבורא עולם. תהליך זה הלך והתעצם בתשעה ניסיונות נוספים, והגיע לשיאו בציווי על העקדה, שבו שב ומופיע הצו: "ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, ולך לך אל ארץ המדינה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך" (בר' כב:ב). הניסיון העשירי הביא את אברהם לשיא בשלותו האמונית, והוכיח, פעם נוספת, כי הוא "אב המון גוים" (שם יז:ה).

בעל "משך חכמה" כותב:³
...ויראה את הכחות הטמונים בסתר לבבו אשר מצא נאמן לפניו. וזה שאמר "אראך", פועל יוצא, שיראה את הטמון בלב אברהם לאחרים.

ההנאה שהזכיר רש"י בפירושו יכולה, אפוא, להתמקד בשלב ההתכנסות העצמית, לקראת היציאה לדרך ההתגבשות האמונית, כפי שניתן למצוא בפירושים הבאים:

...אבל כונת רש"י דבכל מקום משמעו שיהא בודד במועדו ואין לזרים אתו, וע"ז שייך לשון **לך לעצמך**... שאברהם היה הולך בודד במחשבתו... (העמק דבר).⁴

אמנם המקרא מדבר מהתרחקות המחשבי, והכונה במאמר זה על עזיבת ההרהור בעניני התנהגות אנשי ארצו הרעים, ועל הסרת זכרונו בדרכי משפחתו המגונים, וגם עניני בית אביו יהיו מרוחקים ממנו לבלי העלותם על דעתו, כי כולם היו שוים בגנות המעשים ובפחיתות הדעות... (הכתב והקבלה).⁵

...יש קירבה רביעית, כי אדם קרוב אצל עצמו יותר מכל שלושה מיני קרובים אלו, על כן נאמר **לך לך לעצמותך**... ושם חביון עוזה של הנשמה, ואם כן אדם קרוב אצל עצמו ביותר מן כל מיני קרובים שהזכיר על כן נאמר "לך לך". וכן נאמר לשון זה בעקידה (שם כב:ב) "ולך לך אל ארץ המדינה" וגו' (כלי יקר).⁶

"לך לך": **לך לעצמך בבדידות!**...הווה אומר כאן: לך לעצמך, בדרכך שלך; לך בדרך,

ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (בר' יב:א). רש"י מפרש בעקבות הגמרא בראש השנה (טז ע"ב) והמדרש (בר"ר לט, ב): "לך לך – להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד, שאודיע טבעך בעולם".

פירושו של רש"י בא להסביר את המילה "לך", שלכאורה נראית מיותרת, אלא אם נסביר את הביטוי כשגרת לשון המקרא, כמו: "ותלך ותשב לה מנגד" (בר' כא:טז), או: "הגשים חלף חלף לו" (שיה"ש ב:א). אולם רש"י סבור שהביטוי כאן אינו דומה לפסוקים האחרים שהזכרנו, אלא הוא נועד לעודד את אברהם לקיים את הצו כדי שיצא נשכר ("להנאתך ולטובתך"), הן בריבוי זרעו והן בפרסום אישיותו המיוחדת, כמפורט בפסוק הבא: "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה" (יב:ב). בהנאות הללו הוא אינו יכול לזכות במקום שבו הוא מצוי עתה.¹

בעקבות פירוש רש"י, ננסה אף אנו להתחקות על תובנות נוספות של ההנאה והטובה שבאו לאברהם מקיום הצו "לך לך".

הצו האלוקי, למרות שאינו מנומק, ונראה כמנוגד לרצונו הטבעי של האדם, הוא לטובת המצווה. בעוד שנח נבחר להציל את האנושות בשל עברו כצדיק (בר' ו:ט), אברהם נבחר בשל עתידו; שיוריש לבניו ולעולם כולו את האמונה בה', ואת הצדק והצדקה (בר' יח:ט), ולצורך ייעוד זה, עליו להתנתק לחלוטין מעברו.² זהו שלב ראשון של תהליך, שבו אברהם מגבש לעצמו את זהותו ואת

* ד"ר יאיר ברקאי, מרצה לתנ"ך ולמדרש במכללת שאנן. המאמר נכתב להצלחתו של בננו ליאור נ"י, שזו הייתה פרשת בר המצווה שלו, ולרפואת רעייתי שתחי' חוה בת שרה סוניה.

¹ הדיוק של רש"י בביטוי "לך לך" אינו מופיע במקורות חז"ל, אף שבתשובתו שילב יסודות מדבריהם (שבזכות שינוי המקום נקרע גזר דינו וזכה לבנים, וכן שה' יודיע טבעו בעולם). פרשני הפשט רד"ק ורמב"ן חלקו על רש"י וטענו, שצורת הלשון "לך לך" היא "מנהג הלשון" או "משפט הלשון". למרות הביקורת הזאת, חביבה הייתה דרשתו של רש"י על האחרונים, והם הלכו בעקבותיו, והציעו הסברים עמוקים במשמעות הצירוף "לך לך". יש מהם (כגון הנצי"ב) שניסו להתמודד עם הפסוקים שהזכירו הפשטנים ולהסביר אף אותם.

² עיינו בבראשית רבה לט, א ובפירוש "עץ יוסף" על אתר.

³ רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק (1843-1926). הדרשה מבוססת על ראיית הכינוי - נ' כמושא ישיר (אראך אותך) ולא כמושא עקיף (אראך לך).

⁴ הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (1816-1893), הידוע בשם הנצי"ב מוולוז'ין.

⁵ הרב יעקב צבי מקלנבורג (1785-1865).

⁶ רבי שלמה אפרים מלונטשיץ (1540-1619).

ובתוצאותיהם, ולחשב את מסלול חייו מחדש. בהמשך הפרק, אליהו הנביא אכן הגיע להר חורב בדרך ניסית, וזכה להתגלות ה' ולתובנה העמוקה: "לא ברוח ה', ואחר הרוח רעש לא ברעש ה', ואחר הרעש אש לא באש ה', ואחר האש קול דממה דקה" (מל"א יט:יא-יב). ההכרה הנכונה בה' באה מתוך התבוננות פנימית שתוקה וקשובה, וכדי להגיע אליה איש האמונה זקוק להתכנסות עצמית המלווה בבדידות ובניתוק מהמוכר לו, כדי שחלילה לא יגיע לקיבעון מחשבתי, שאינו מאפשר ראייה נכוחה של המציאות האלוקית בעולם, ויוכל להאזין בקשב רב ל"קול דממה דקה" המשמיע לו חרישית את צו הא-ל.⁵

נסיים דברינו בשירה הידוע של חנה סנש:¹¹

בדרך¹²

קול קרא, והלכתי,
הלכתי, כי קרא הקול.
הלכתי לבל אפל.
אף על פרשת דרכים
סתמתי אזני בלבן הקר
ובכיתי.
כי אפדתי דבר.

קיסריה, 1942

הקול הקורא, הקול הפנימי הנשמע ליחידי סגולה שפיתחו בנפשם קשב הנשמע לצו מצפונם הטהור, הוא המניע אותם לפעול לבל יפלו במהמורות הבלי הזמן והמקום הסובבים אותם מכל עבר. אותו קול מסייעם בעת משבר, בפרשות דרכים, ומגיעם למחוזות נפשם גם במחיר איבוד דברים יקרים בדרך.

אם כן, "לך לך" - להנאתך ולטובתך וראה ברכה בדרכך אשר בחרת לך.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן

בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

שתבודד אותך מארצך וממולדתך ומבית אביך, מכל הקשרים שהיו לך עד כה... במצוה זו ההליכה היא מטרה לעצמה... ומצות "לך לך" שנאמרה לאברהם היא השורש הראשון של הגאולה. אכן, שעה שאברהם שמע בקול ה' והלך לו בבדידות, כבר הכריע את הכף לטובת גאולת העולם. עבוד את ה' לבדך! הנה זו ההכרה שנדרשה מאברהם כנקודת מוצא לייעודו וייעוד עמו... (רש"י הירש).⁷

כי האדם יקנה תכונות ומדות. [א] מן הארץ מאוירה ומזגה ומערכת מזלה. [ב] מן העיר ששוכן בה ומקום מולדתו שלומד וממנהגיהם ומדותיהם. [ג] מבית אביו, וצוה ה' שעם היציאה הגופנית תהיה גם יציאה מחשבית, שיפרד מטבע ארצו שהיה מזגה רע וממדות אנשי מולדתו, וגם מאהבת בית אביו. ולכן תפס הסדר מארצו תחלה, שקל יותר שישכח האדם את ארצו משישכח את מולדתו, ומולדתו קל לשכח מבית אביו, וע"כ אמר "לך לך" שילך אל עצמו נפרד בטבעו מכל אלה... (מלבי"ם).⁸

לדברינו ישנה אחיזה אף במקומות אחרים במקרא,⁹ לדוגמה:

"ענה דודי ואמר לי קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך" (שיר"ש ב:).¹⁰

קומי לך, כלומר כל ישעי וכל חפץ לגאלך, אך צריך יהיה ההתעוררות ממך תחלה שתבואי ליטהר, וזהו קומי לך מעצמך (אלשיך).¹⁰

...קומי לך והכיני עצמך אל הדבור הא-להי... (מלבי"ם).

וכן, בסיפור בריחתו של אליהו הנביא מזעמם של אחאב ואיזבל המבקשים להמיתו, לאחר שהרג את נביאי הבעל:

"וירא ויקם וילך אל נפשו ויבא באר שבע אָשֶׁר לַיהוָה וַיִּנַּח אֶת נַעְרוֹ שָׁם" (מל"א יט:א).

"וילך אל נפשו", כי אליהו היה מתבודד רוב ימיו ועוסק בשלמות עצמו להשלים את נפשו, רק בעת הצורך היה נביא שלוח אל העם, ואחר שראה שכל הנפלאות שעשה לא פעלו, ראה כי אין לו עסק להשלים את העם, ולכן קם וישב ללכת אל השלמת נפשו (מלבי"ם).

פשט הפסוק הוא שאליהו ברח על-מנת להציל את נפשו מזעמה של איזבל, אך מובנו הנוסף של הביטוי "וילך אל נפשו" הוא שאיש הרוח האמוני עמל על שלמות נפשו כל ימי חייו, ולעתים עליו להתכנס לתוך עצמו ולהתבודד כדי להתבונן במעשיו

⁷ הרב שמשון רפאל הירש (1800-1880).

⁸ רבי מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל וייזר (1809-1879).

⁹ בפירושו "דעת מקרא" על אתר, ר' יהודה קיל מזכיר מקורות נוספים לאישוש דברינו.

¹⁰ רבי משה אלשיך (1507/1508-1600).

¹¹ חנה סנש (הונגרית: Szenes Anikó, "סנש אניקו"; י"א בתמוז תרפ"א, 17 ביולי 1921 – 7 בנובמבר 1944, כ"א בחשוון תש"ה) הייתה לוחמת ומשוררת יהודייה, מצנחני היישוב, שהתנדבה לשרת בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה נגד גרמניה הנאצית. צנחה לשטח הונגריה הכבושה, נתפסה, נחקרה בעינויים והוצאה להורג.

¹² ללא שפה - שירים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשל"ח, עמ' 20.